

УДК 338.439

Л. П. Рогатіна,

к. п. н., Одеська національна академія харчових технологій, м. Одеса

О. В. Гуріна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту організацій та ЗЕД,

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв

М. С. Михайлов,

аспірант, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

L. Rogatina,

candidate of political sciences, Odessa National Academy of Food Technologies

O. Gurina,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management of Organization,

Mykolaiv National University named V.O. Sukhomlinsky, Mikolaiv

M. Myhailov,

Postgraduate Student, National University of Shipbuilding named after Admiral Makarov, Mykolaiv

PRECONDITIONS AND PRINCIPLES OF FORMING OF A MODEL OF STRATEGIC MANAGEMENT BY ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

Стратегічне управління економічним розвитком регіону надзвичайно важливе для усунення диспропорцій у розвитку територій. Тому у статті розглядаються основні типи моделей та їх компоненти. Так як регіони України мають різне ресурсне забезпечення, то автором пропонується поєднання кількох моделей управління. Представлена модель економічного розвитку Південного регіону.

Strategic management of economic development of the region is extremely important for eliminating disproportions in the development of territories. Therefore, the article deals with the main types of models and their components. Since the regions of Ukraine have different resource support, the author proposes a combination of several management models. The model of economic development of the Southern region is presented.

Ключові слова: продовольча безпека, продовольство, запаси, продовольча незалежність.
Key words: food security, food, supplies, food independence.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Чисельні, тривалі та зтяжні процеси економічного спаду, світові кризи, анексія Криму, проведення антитерористичних дій на Сході України привели до значної нерівномірності у розвитку регіонів. Спостерігається занепад у багатьох сферах господарства, чисельність зайнятих з кожним роком зменшується, великі податки змушують малий та середній бізнес закриватися. Для усунення цих та багатьох

інших проблем необхідна побудова ефективної моделі стратегічного управління економічним розвитком регіону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ І ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми забезпечення продовольчої безпеки цікавлять багатьох вчених: В. Балабанов, Є. Григор'єв, О. Зеленська, Є. Лазеба, Р. Мудрак, А. Прохожева, Ю. Хромов, В. Суворовцев,

Таблиця 1. Типи моделей регіонального розвитку та їх компонентів

Типи моделей розвитку регіонів	Компоненти (внутрішні ресурси)
Еколого-економічна	Природні ресурси, міжгалузеві зв'язки матеріального виробництва (модель міжгалузевих балансів), виробництво забруднювальних
Інноваційно-інвестиційна	Науково-технічний потенціал, інвестиційний клімат, конкурентоспроможність регіонів, рівень і джерела фінансування інноваційних проектів, ефективні господарські структури, орієнтовані на інтенсифікацію науково-технічного і технологічного потенціалу
Інноваційна	Науково-технічний потенціал, каталізатори і мультиплікатори інноваційного розвитку матеріального виробництва, кооперація науково-технічних відносин суб'єктів господарювання й органів регіонального та місцевого управління
Кластерна	Територіально-галузєва близькість, науково-дослідні центри, доступ до знань, інформації, технологій і нововведень, інвестиційна привабливість, рівень державно-приватного партнерства, замкненість виробничого циклу
Мобілізаційно-інноваційна	Сукупний регіональний потенціал, інноваційний потенціал, рівень впровадження науково-технічних розробок, територіальна інфраструктура, інвестиційна привабливість, освітньо-інтелектуальний і людський капітал
Сталий розвиток	Соціалізація, державне регулювання, суспільна відповідальність, екологічність, безпека, інформатизація, власність, корпоративна система, ринкове регулювання, алокація ресурсів

Джерело: [5].

И. Стуканов, Б. Пасхавер, О. Гойчук, П. Саблук та інші. Але залишається невизначеними реалії сучасного рівня продовольчої безпеки України і нинішніх тенденцій її розвитку, не виявлені основні проблеми розвитку з урахуванням євроінтеграції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Для успішного впровадження стратегії управління економічним розвитком регіону актуальним є створення моделі ефективного функціонування. В сучасних умовах глобалізації така модель повинна враховувати історичні особливості регіону, ресурсний потенціал, принципи і методи управління економічних, фінансових, соціальних, організаційних аспектів господарської діяльності тощо. Формування шляхів регіонального розвитку потребує розробки відповідної моделі та моделювання процесів.

Сценарій стратегії розвитку як опис послідовності подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку регіону ґрунтується на припущеннях (наприклад, SWOT-аналіз і стосується комбінацій сильних та слабких сторін, можливостей та загроз). Опрацьовується декілька варіантів сценаріїв розвитку, але один з них повинен бути базовим. Альтернативні сценарії необхідні для подальшого перегляду, корекції (за потребою) цілей стратегії та стратегічного вибору. Основні типи сценаріїв:

— сценарій шансів базується на максимальному використанні сильних сторін та можливостей (за одночасної мінімізації слабких сторін, загроз, певною мірою аспект бажаного результату переважає аспект реального результату);

— сценарій загроз базується на максимальному впливі слабких сторін та загроз, не надаючи сильним сторонам вирішального значення (прагматичний підхід домінує над оптимістичним);

— інші базуються на різних варіантах співвідношення:

— максимальному використанні можливостей та слабких сторін;

— максимальному використанні загроз та сильних сторін;

— припущенні різного ступеня використання можливостей та сильних сторін, а також неповного впливу слабких сторін та загроз [1].

Стратегія економічного розвитку регіону здійснюється на основі моделі регіонального розвитку — сукупності поглядів щодо шляхів вирішення соціально-економічних проблем, досягнення цілей і реалізації завдань розвитку регіону в перспективі [2].

Модель економічного розвитку — це основне бачення процесів економічного розвитку регіонів і країни в цілому, що пропонується для реалізації органами влади та місцевого самоврядування. Особливості моделей економічного розвитку (ступінь досягнення мети, комплекс заходів щодо її досягнення) визначаються конкретними умовами співвідношення та взаємодії економічних факторів. Моделі економічного розвитку складаються на основі теоретичних закономірностей функціонування економічних об'єктів у ринковій системі. Конкретні умови (історичні, географічні, соціально-культурні) у різних країнах і регіонах обумовлюють особливі співвідношення і взаємодію економічних та інших факторів, також ступінь досягнення економічних цілей, а звідси й особливості розвитку національних і регіональних моделей [3].

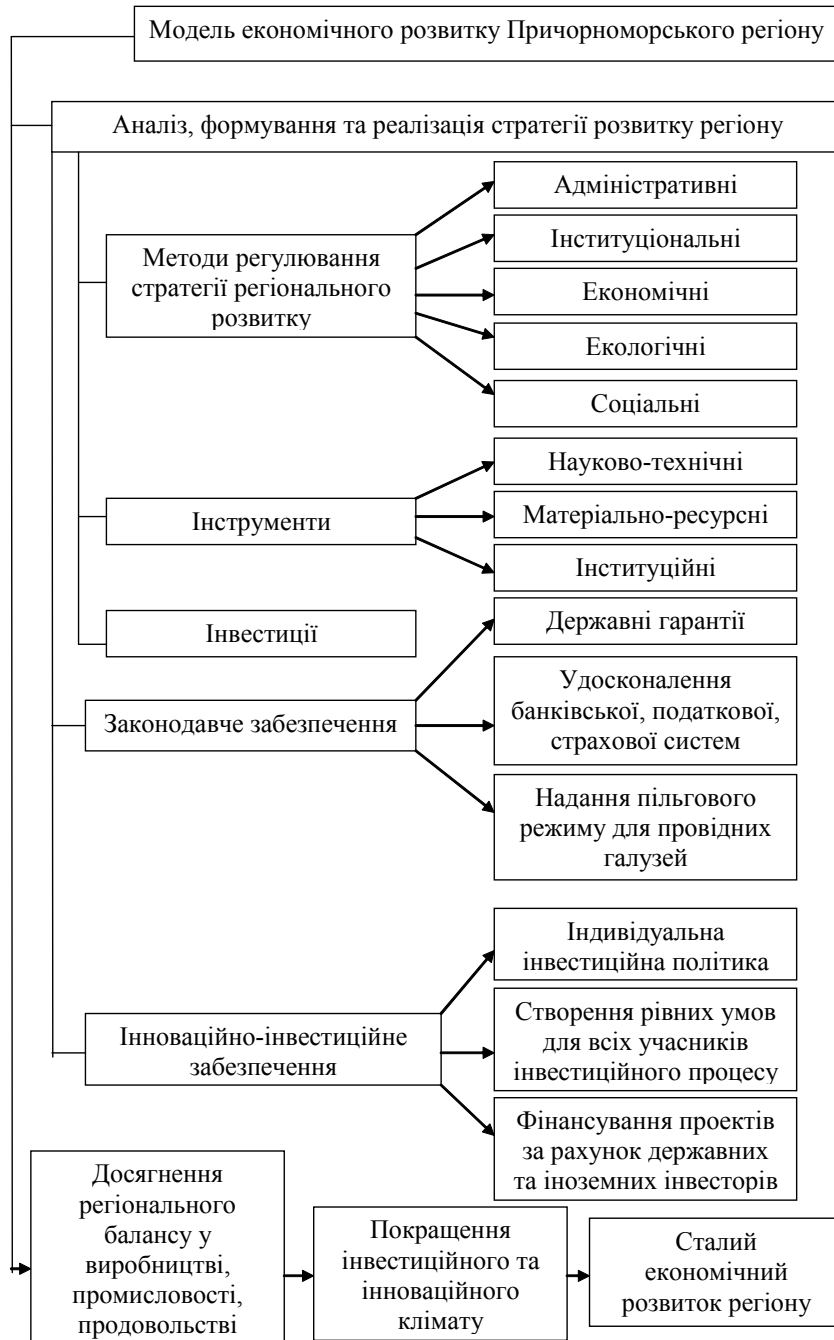

Рис. 1. Кластерна модель Причорноморського регіону

Характеристику регіональних моделей економічного розвитку визначають: економічні ресурси, регіональні особливості, характер економіки, рівень економічного розвитку, місце в країні та світі, організаційна та галузева структури господарства, роль економічних агентів, система державного регулювання економіки, відкритість економіки та ступінь залучення до світогосподарських зв'язків, використання іноземного капіталу. Відповідно до часових етапів розвитку розглядається динаміка цих характеристик. У моделях розвитку інтеграційних уг-

руповань робиться наголос на меті й завданнях угруповань, організаційній структурі та ресурсах, ролі та місці у світовому господарстві, перспективах і проблемах, програмах розвитку [4]. Розглянемо деякі відомі моделі регіонального розвитку (табл. 1).

Для регіонів України використати одну із представлених моделей розвитку неможливо, оскільки всі вони відрізняються характерними особливостями (ресурсний потенціал, розвиток основних галузей агропродовольчої сфери, забезпеченість трудовими ресурсами, особ-

ливості українського менталітету). Кожний регіон держави має господарський потенціал, формує і розпоряджається власними і бюджетними коштами, організовує фінансові, ресурсні, товарні обміни всередині регіону або обміни з іншими регіонами, вирішує питання виробництва, інвестицій, трудові і соціальні проблеми у межах своєї території.

Серед всіх варто відзначити таку модель, як кластери — специфічні об'єднання, діяльність яких має надати нові можливості для розвитку економіки. Кластери є однією з поширених у світі моделей успішного розвитку економіки країни на рівні регіонів. Розвиток регіональних промислових кластерів на сьогодні є загально визнаним засобом, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки країни. А постійно зростаюча кількість кластерних об'єднань у країнах світу підтверджує їх ефективність. На сьогодні в Україні функціонує близько 50 кластерів у різних регіонах країни та галузях. Серед них є і Причорноморський регіон, який включає Одеську, Миколаївську, Херсонську області.

Причорноморський регіон має багато конкурентних переваг серед інших, а саме: транспортна система (розгалужена річкова система, вихід до Чорного моря, важливі логістичні центри), територіально-галузева близькість, інвестиційна привабливість, наявність потужної науково-технічної бази. Модель Причорноморського регіону можна представити у вигляді схеми на рисунку 1.

При здійсненні моделювання та вибору стратегії управління економічним розвитком регіонів Українського Причорномор'я необхідно керуватися положеннями Державної стратегії регіонального розвитку до 2020 року, врахувати пріоритети регіональної політики, а саме:

1. Міжтериторіальне співробітництво (міжмуніципальне, субрегіональне, міжрегіональне, транскордонне співробітництво): активізація реалізації розроблених субрегіональних стратегічних планів; перенесення досвіду субрегіонального стратегування на інші субрегіони Українського Причорномор'я; створення мережі субрегіонів Українського Причорномор'я для обміну досвідом розробки і реалізації стратегічних планів, так званий "benchlearning".

2. Демократія участі (партисипативна демократія) — безпосередня участь членів територіальної громади у процесах підготовки, ухвалення управлінських рішень та контролю за їх реалізацією. Головними механізмами демократії участі за чинним законодавством є такі:

громадські слухання, збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, органи самоорганізації населення, громадська експертиза, консультації з громадськістю. Через механізм місцевої ініціативи громада може ініціювати розгляд місцевою радою будь-якого важливого питання фактично незалежно від бажання голови та депутатів, а місцева рада повинна розглянути місцеву ініціативу та прийняти рішення по суті. Роль регіональної влади полягає у забезпеченні нормативного регулювання механізмів демократичної участі (статут та / чи положення), доведенні до відома громадян їхні права та можливості щодо участі у місцевих справах, забезпеченні практичної реалізації громадянами права на участь.

3. Міжрегіональна взаємодія регіонів Українського Причорномор'я в ключових секторах їх розвитку — агропромислового та морегосподарського: розробка міжрегіональних програм просторового планування, впровадження інституційних механізмів міжрегіонального управління в таких сферах, як морський транспорт, суднобудування та судноремонт, туризм і рекреація, екологія, берегоукріплення, створення єдиної інноваційної інфраструктури тощо.

4. Збалансований просторовий розвиток на рівні "місто та приміська територія — сільська територія" — інтеграція економіки сільських, периферійних територій до єдиного соціально-економічного простору регіону.

5. Розробка ефективної регіональної системи управління інноваціями із урахуванням міжрегіональних механізмів взаємодії. В регіональних стратегіях розвитку зазначається, що існуюча система управління інноваціями на регіональному рівні є неефективною, що суттєво гальмує інноваційний розвиток в регіонах. Актуальною є розробка регіональної системи управління інноваціями із урахуванням новітніх змін у регіональній політиці та європейських стандартів.

6. З метою практичної реалізації вище розглянутих пріоритетів соціально-економічного розвитку Українського Причорномор'я, а також залучення фахівців та практиків регіонального та місцевого розвитку (наука, освіта, бізнес, громада) до процесу актуалізації регіональних стратегій соціально-економічного розвитку у відповідності до новітніх державних стратегічних документів пропонується створення Центру міжрегіонального економічного розвитку Українського Причорномор'я на принципах громадського партнерства. Експерти Центру будуть здійснювати моніторинг та

продувати вирішення проблем як на рівні виконавчої влади, так і органів місцевого самоврядування, обмінюватись досвідом в профільних комітетах та пропонувати альтернативні шляхи вирішення проблем та впровадження новацій регіонального соціально-економічного розвитку. Центр також забезпечить координацію зусиль областей в сфері активізації транскордонного та міжрегіонального співробітництва в рамках міжнародних організацій в Чорноморському басейні, зокрема таких як Організація Чорноморського економічного співробітництва, Конференція приморських регіонів Європи, єврорегіон "Чорне море" [6—8].

Причорноморський регіон, який сформував кластерну модель, має певні переваги, а саме:

- ефективне використання та розвиток економічного потенціалу регіону, залучення ресурсів з неефективних галузей;

- встановлення коопераційних договірних зв'язків між бізнесом, владою, освітою та наукою, що забезпечує синергетичний ефект;

- підвищення конкурентоспроможності учасників кластера, розширення їх частки на ринку завдяки взаємовигідній співпраці, зокрема у сфері маркетингу, обміну науково-технічними дослідженнями та інноваціями;

- посилення процесів спеціалізації та розподілу праці між учасниками кластера, що дає змогу знизити собівартість виробленої продукції та підвищити її конкурентоспроможність;

- створення точки економічного зростання, стимулювання науково-технічного прогресу, підвищення інноваційності виробництва;

- збільшення обсягів внутрішніх та зовнішніх інвестицій, зростання експорту;

- створення нових високооплачуваних робочих місць та формування здорового соціального капіталу, регіональної бізнесової та управлінської еліти;

- зменшення безробіття та розширення бази оподаткування;

- підвищення рівня життя населення [10].

Не зважаючи на те, що кластерні технології мають ряд переваг та перспективи розвитку, існують проблеми, які перешкоджають їх масштабному та ефективному використанню. До головних проблем вчені відносять [11]:

- недолік інформованості представників органів виконавчої влади і бізнесу у питаннях застосування кластерного підходу;

- відсутність державної політики, що забезпечує системний підхід та організацію взає-

модії різноманітних рівнів виконавчої влади при реалізації кластерних проектів і, як наслідок, — відсутність організаційної та фінансової підтримки кластерних ініціатив;

- недолік підготовлених спеціалістів по питанням кластерних організаційних технологій;

- відсутність ефективної методологічної бази, яка забезпечує застосування кластерних технологій.

Не зважаючи на ріст кластеризації у світі, в Україні цей процес незначний. Причинами цього можуть бути, по-перше, відсутність законодавчої та фінансової створення та підтримки кластерів. По-друге, державна влада має сформувати концепцію кластерної політики на місцевому, регіональному та національному рівнях. При цьому формування моделі регіонального стратегічного управління економічним розвитком має бути направлене на реалізацію державної регіональної політики, що сприятиме концентрації ресурсів, підвищенню ефективності виробництва, формуванню нової галузевої структури, розвитку нових інфраструктурних проектів, які надалі вплинуть на покращення міжрегіонального співробітництва, на якість життя й економічне зростання як окремих регіонів, так і країни в цілому.

ВИСНОВКИ

Отже, кластерна модель вирішує більшість соціально-економічних проблем територій, розвиток регіону спрямований на покращення інфраструктури та залучення інвестицій, при цьому збільшується кількість робочих місць та підвищується рівень зайнятості населення.

Безумовно, необхідний час та поглиблене наукове вивчення для усвідомлення того, що кластеризація — це удосконалений спосіб взаємодії між владою і бізнесом, більш динамічний, швидкий, ефективніший, але, разом з тим, і складніший. Кластерний розвиток розосереджений географічно, це досить складний процес взаємодії, в якому приватний бізнес має вагомий голос. Для кластеризації в Україні доцільно розробити стратегію розвитку, активно популяризувати концепцію кластерів для покращення концептуальних засад щодо підвищення економічної стабільності держави.

Література:

1. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: навчальний посібник. — Київ, МП "Леся", 2008. — 595 с.

2. Гладкий Ю.Н. Основы региональной политики [Текст]: учебник для вузов / Ю.Н. Гладкий, А.И. Чистобаев. — Новое изд. — СПб.: Михайлов В.А., 1998. — 659 с., С. 154.

3. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів [текст]: навч. посіб. / М.О. Джаман. — К.: "Центр учбової літератури", 2014. — 384 с., С. 145—146.

4. Дем'яненко І.В. Інвестиційно-інноваційний чинник економічного зростання / В. Дем'яненко, А. Буряк // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 11. — С. 3—11.

5. Томарева-Патлахова В.В. Моделі регіонального розвитку в контексті економічних реформ / В.В. Томарева-Патлахова // Держава та регіони. Сер.: Економіка та підприємство. — 2013. — № 1. — С. 76—80. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2013_1_17

6. Осипов В.М. Пріоритети соціально-економічного розвитку українського Причорномор'я в контексті новітньої регіональної політики / В.М. Осипов, О.А. Єрмакова // Прометей. Трансформація та перспективи розвитку територіальних систем. — 2014. — № 2 (44). — С. 76—82.

7. Абрам'юк І. Демократія участі: механізми громадської участі на місцевому, регіональному та національному рівнях / І. Абрам'юк // Матеріали до базового навчання кандидатів на участь у мережі Регіонет. — К., 2014. — 50 с.

8. Єрмакова О.А. Партнерство розвитку території як інструмент підвищення ефективності використання соціального капіталу в регіоні / О.А. Єрмакова // Економічні інновації. — 2012. — № 51. — С. 126—136.

9. Єрмакова О.А. Підвищення конкурентоспроможності приморських регіонів України на основі кластерної моделі: монографія / О.А. Єрмакова. — О.: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. — 200 с.

10. Городиський Т.І., Михаць С.О. Аналіз переваг та передумов творення кластера в регіоні // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. — Львів: РВВ НАТУ України. — 2016. — Вип. 26.4. — 416 с.

11. Шишмарьова О.О. Кластери в економіці України. Вінниц. торг.-екон. ін-т КНТЕУ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://int-konf.org/shishmarova-oo-klasteri-v-ekonomitsi-ukrayini/>

12. Іртіщева І.О. Інвестиційне забезпечення економічного розвитку аграрного виробництва / І.О. Іртіщева, І.Д. Бурковський // Економіка АПК. — 2005. — № 12. — С. 71—73.

References:

1. Semenov, V.F. (2008), Regional'na ekonomika [Regional economy], MP Lesia, Kyiv, Ukraine.

2. Hladkyj, Yu.N. and Chystobaev, A.Y. (1998), Osnovy rehyonal'noj polytyky [Basics of regional policy], St.Petersburg, Russia.

3. Dzhaman, M.O. (2014), Teoriia ekonomiky rehioniv [The theory of regional economics], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

4. Dem'ianenko, I.V. and Buriak, A. (2007), "Investment and innovation factor of economic growth", Aktual'ni problemy ekonomiky, vol. 11, pp. 3—11.

5. Tomareva-Patlahova, V.V. (2013), "Models of regional development in the context of economic reforms", Derzhava ta rehiony. Ser.: Ekonomika ta pidpriemnytstvo, vol. 1, pp. 76—80.

6. Osypov, V.M. and Yermakova, O.F. (2014), "Priorities of the socio-economic development of the Ukrainian Black Sea region in the context of the latest regional policy", Prometey. Transformatsiya ta perspektyvy rozvytku, vol. 2, no. 44, pp. 76—82.

7. Abram'iuk, I. (2014), "Participatory democracy: mechanisms for community participation at the local, regional and national levels", Materialy do bazovoho navchannia kandydativ na uchast' u merezhi Rehionet [Materials for basic training of candidates for participation in the network Regionet], Kyiv, Ukraine.

8. Yermakova, O.A. (2012), "Partnership for the development of the territory as a tool for improving the efficiency of the use of social capital in the region", Ekonomichni innovatsii, vol. 51, pp. 126—136.

9. Yermakova, O.A. (2011), Pidvyschennia konkurento-spromozhnosti prymors'kykh rehioniv Ukrainy na osnovi klasternoi modeli [Increasing the competitiveness of the coastal regions of Ukraine on the basis of a cluster model], Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekolohichnykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

10. Horodys'kyj, T.I. and Mykhats', S.O. (2016), "Analysis of the advantages and prerequisites for creating a cluster in the region", Naukovyj visnyk Natsional'noho lisotekhnichnoho universytetu Ukrainy: zbirnyk naukovo-tekhnichnykh prats', vol. 26.4.

11. Shyshmar'ova, O.O. (2012), "Clusters in the economy of Ukraine", available at: <http://int-konf.org/shishmarova-oo-klasteri-v-ekonomitsi-ukrayini/> (Accessed 25 Jan 2018).

12. Irtysheva, I.O. and Burkovskiy, I.D. (2015), "Investment providing of economic development of agrarian production", Ekonomik APK, vol. 12, pp. 71—73.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2018 р.